

çarraga (S. XVI) usava *birixi* per traduir el bíblic *διδυμοι* i en docs. navarresos de 1229 i 1230 apareix *birigi* com a sobrenom (Mitxelena, *FoLiVa* 1, 50); Van Eys usant *bikoitz* 'doble' en plural li donava el sentit de 'bessons' (*Dict.* 66; Uhlenbeck, *Woordafleidende Suff. i. Bk.*, 46).

No és *biki* la forma més estesa amb el mateix sufix, car en el Labort diuen *birki* (car *bir* és variant de *bi*) i en alt-navarrès i guip. diuen *bizki*; ara bé *Guorosquaray bizqui* es troba ja en el Fur Gral. de Navarra, del S. XIII, si bé no és clar si hi significa 'doble' o 'bessó' (Mitxelena, *Textos Ant. Vcos.*, 38.19). En una paraula, formacions d'aquesta mena no són recents en basc, però s'han estat renovant i variant constantment, no és segur que cap d'elles remunti fins al protobasc, però de tota manera podem assegurar que no hi hagué un *BIKIONES com el que suposava Rohlfs. Per això Rohlfs en la nova edició de la seva obra, 1970, § 313, quietament ha rectificat, es limita a esmentar *biki* amb un «confronteu» i a partir d'un pre-romà «*BIKKIONE ou *BITTIONE», conclouent «Mot d'origne gauloise?».

En aquests termes vagues estem d'acord. Descarto, però, més decididament que ell, la probabilitat d'un origen basc. Un mot arrelat fins al Piemont, amb ferma i àmplia localització en francoprovençal, està fins a les Ardenes i a Nantes, és clar que no és una romanella basca. La base havia de tenir una forma *BEKIONES o *BIKIONES (amb alternatives en *-TTI- o *-KTI- o *-KKI-). En principi això podria ser pre-indoeuropeu (quelcom d'affí a l'ibèric o l'aquitànic o al substrat renà), o bé indoeuropeu. La fesomia de la base restituïda apunta vagament cap a això últim. I quant al gal no hi ha dubte que en el material epigràfic de la Gàllia es troben elements que ens recorden la forma que cerquem, cf. Whatmough, *Dial. of Anc. Gaul*. La semblança de forma és vaga i el sentit encara més incert, en la major part, per ex. un *bessus* que figura en una col·lecció de glosses (com a ex. de l'africada *ts*, p. 98), que hom identifica amb un irl. *bes* i un bret. *boaz* (p. 117), seria aquità i provinent de *BHENDH-RU-, p. 96: llavors això podria significar 'lligada, lligam' (*IEW*, 127, no ho porta).

Més ens acostem a una base concreta i certa, no massa distant del que cerquem, amb un *uicio* que Whatmough, *Dialects of Ancient Gaul*, p. 127, entén com a «fighter», «combatent». Realment una forma així és versemblant en cèltic: irl. ant. *ficbid* 'ell lluita', *ficb* 'discòrdia, ira', *WIKTA 'acció guerrera' (irl. ant. *fecht*, ky. ant. *guith*), bret. ant. *weith*-en NNP, gal *Ordo-vice* 'combatents amb maça', etc., parents del ll. *vincere* 'vencer' (*IEW*, 1129.1-5), als quals podem afegir el cèltic continental *Divicius*, *Diviciacus*, *Touto-di-vicis* (Weisgerber, *Spr. d. FlandK*, 57). I de fet un element nominal *-vicio-* es troba en una inscripció d'Autun, un *Vicionus* en una de York, hi ha diversos noms en *-vicia*, *-vicium*, i també *Viction* i *Victium* (Holder). En conclusió podem estar bastant segur que un *vicio* com el registrat per Whatmough i amb un sentit com 'combatent' o 'guerrer' va existir

en gal. No és que sigui inconciliable amb l'ètimon de 'bessons', però si ens hi acostem pel sentit i per la forma, tampoc no podem dir que ens satisfaci una base així; havent-hi pertot B- en romànic, v- no hi és incompatible, però ha de suscitar fort escrúpol; del sentit de 'guerrers' podem passar a 'concurrents, rivals' (mall. *es meu guerrer*) i d'aquest a 'parions, bessons' ja no fórem lluny. Però en això també fem una suposició més aviat forçada i bastant arbitrària.

D'una manera general: ¿hi ha fermes raons de principi per creure en un origen cèltic? També a això cal respondre que pot ser però és força dubtós. L'àrea del mot no inclou el Nord del domini d'Oil, ni la zona lombardo-emiliana, ni res dels dominis lingüístics aragones-castellà i gallego-portuguès, que són zones tant o més cèltiques que el Centre i Sud de França i molt més que el domini català. I el cas és que és precisament en aquest on el mot ha presentat sempre l'arrelament més constant i total; en el Midi francès, per molt vastament que s'hi hagi estès, es nota l'absència en la literatura medieval i el fet de lluitar-hi amb sinònims: *gemèu* és tan provençal com *bessoun* (usat aquell a Marsella i pel felibre Berluç, d'Apt, *TdF*, a Gascunya *mejín* o *meyoù* de MEDIUS; en langue d'Oil no sols l'ha rebutjat sempre la zona parisensa, tot l'extrem Nord i la llengua literària sinó que solament l'arribaren a usar uns pocs escriptors molt amics de regionalismes.

En un mot, i en total, fora del domini català, fa l'efecte d'haver estat sempre un mot mirat de mal ull, en tots temps, pels cercles dirigents de l'idioma. Sense que puguem considerar això com un quadro inequívoc, sembla molt més favorable a un origen pre-cèltic que pròpiament gal, sense que calgui descartar en definitiva l'indoeuropeu.

En principi convé cercar una base en B- i no pas en V-. I la idea natural fóra suposar que en un llenguatge del grup sorotàptic l'indoeur. *dyi-* o *dye-* 'dos' canviés *dy-* en B-, com s'esdevé no solament en les llengües itàliques sinó també en les britòniques i les irànies: ave. *bitya-* 'segon', ave. *biš* 'dues vegades', etc. Aquesta arrel ha donat descendents amb el sentit no solament de 'doble' o 'segon' sinó precisament 'bessons': lit. *dvynai*, rus *dvojni*, ags. *ge-twinnas*, a-al. ant. *zwinal*, al. *zwillig* 'bessó'. Alguns d'ells justament tenen l'ampliació radical en -x- que necessitariem per a la base *BEKIONES: scr. *dvaká-* 'units de dos en dos' (que podria correspondre a una base *dye-ko-* o *dyekʷo-* i per tant es prestaria a postular *BEKIONES en una llengua de *dy-* > B-), scr. *dviká* 'doble', lit. *dveigys* 'animal de dos anys', rus *dvójka* 'parella', gr. *δισσός* (-ττός) 'doble', bàlt. *dvī-gubas* 'doble', etc.⁷

DERIV.: *Begos* 'bessons' en St. Vicent Ferrer (veg. supra). *Becera* en doc. de Valls de 1319 (*BABL* XII, 290). *Besses* 'les grans branques en què es divideix un tronc d'arbre' (*Costumari de la Mancom.* 1): *el Suro de les Tres Besses* a St. Cebrià de Vallalta, *El Pi de les Tres Besses*; *Torrebeses* a les Garrigues; *Manso de Cases Bezes* a. 1111, Cart. St. Cugat, III, 18; *les Esquerbeses* (< *Queres Besses*), lloc on hi ha dues ro-